

POLJOPRIVREDA I NJENA PROSTORNA SVOJSTVA

DEFINICIJA I PODJELA POLJOPRIVREDE

Poljoprivreda je primarna i najstarija ljudska djelatnost kojom se još uvijek bavi najveći broj ljudi na zemlji

- od postanka do danas ona je puno napredovala
- dijeli se na: zemljoradnju, stočarstvo
- obuhvata još lov, ribolov i šumarstvo
- najznačajnija grana je ratarstvo (ono može biti opšte i posebno)

POLJOPRIVREDA

U UŽEM SMISLU

ZEMLJORADNJA

RATRASTVO
VOĆARSTVO
VINOGRADARSTVO
LIVADARSTVO
OSTALO (gajenje cvijeća,
ljekovito bilje)

STOČARSTVO

GOVEDARSTVO
SVINJARSTVO
OVČARSTVO I KOZARSTVO
KONJARSTVO
ŽIVINARSTVO
OSTALO (pčelarstvo, gajenje
kamila itd.)

U ŠIREM SMISLU

ŠUMARSTVO

RIBOLOV

MORSKI
JEZERSKI
RJEČNI
VJEŠTAČKI (ribogojstvo)

LOV

Postoje brojne podjele poljoprivrede:

1) Sa **stanovništa klime** na poljoprivredu:

- Oblasti subpolarne klime
- Oblasti umjerene klime
- Oblasti suptrposke klime
- Oblasti pustinske klime
- Oblasti tropske klime i
- Oblasti ekvatorske klime

2) Sa **stanovništva tržišnosti** na:

- Naturalna poljoprivreda
- Robna poljoprivreda
- Mješovita poljoprivreda

3) Sa stanovništa **sredstava za rad** na:

- Sakupljačka poljoprivreda
- Motička poljoprivreda
- Zaprežna poljoprivreda
- Mehaniozovana poljoprivreda

4) Sa stanovništa **proizvodne homogenosti** na:

- Visokohomogena (monokulturna) poljoprivreda
- Srednjehomogena (farmerska) poljoprivreda
- Slabo homogena (polikulturna) poljoprivreda

5) Sa stanovišta **intenzivnosti** na:

- Intenzivna – velika proizvodnja u jedinici vremena
- Ekstenzivna – mala proizvodnja u jedinici vremena
- Poluintenzivna - poluekstenzivna

6) Sa stanovništa **vlasništva** na:

- Privatna poljoprivreda
- Zadružna poljoprivreda (bivši kolhozi u SSSR-u)
- državna poljoprivreda (bivši sovhozi u SSSR-u)
- Zakupnička poljoprivreda

POLJOPRIVREDA KAO PROIZVOĐAČ HRANE

- proizvodnja hrane je osnovni zadatak poljoprivrede
- sa rastom standarda smanjuju se izdaci za ishranu
- fenomen prehrambene bezbjednosti

POLJOPRIVREDA KAO PROIZVOĐAČ SIROVINA

- uloga poljoprivrede kao proizvođača sirovina za industriju je sve veća
- Ona proizvodi sirovine za:
- Prehrambenu
- Tekstilnu
- Industriju kože, duvana, stočne hrane, ljekovitog bilja itd.
- Primarni poljoprivredni proizvodi se u prosjeku prerađuju do 50% (u SAD-u 90%, EU 70%)

FUNKCIJE I ZADACI POLJOPRIVREDE

- Poljoprivreda kao **unutrašnje tržište** za industrijske proizvode nepoljoprivrednih djelatnosti
- Služi i kao **izvor za akumulacije** za razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti
- **izvor radno sposobnog stanovništva** za nepoljoprivredne djelatnosti
- poljoprivreda i selo u nekim zemljama mogu biti **značajan društveno ekonomski i politički faktor**

- poljoprivredna proizvodnja je **organska** proizvodnja biljaka i životinja
- u odnosu na druge grane privrede poljoprivreda je mnogo zavisnija od **prirodnih uslova**
- vlasništvo nad zemljištem može biti različito, najčešće je **privatno** što kod je kod ostalih privrednih grana znatno manje zastupljeno

SPECIFIČNOSTI POLJOPRIVREDE

Za razliku od ostalih privrednih grana poljoprivreda je:

- Organska proizvodnja
- Veoma zavisna od prirodnih uslova posebno zemljišta
- Sektor vlasništva zemljišta je različit
- Odlikuje se vegetacionim periodom
- Sezonski karakter proizvodnje
- Specijalizacija proizvodnje se razlikuje od drugih grana
- Radovi se moraju obavljati blagovremeno
- Mnogo više koristi radnu snagu posebno u sezonskim radovima
- Sporiji obrt kapitala
- Proizvodnja sredstava za spostvenu reprodukciju
- Osnovni uslov proizvodnje je zemljište

FIZIČKO-GEOGRAFSKI USLOVI RAZVOJA I RAZMJEŠTAJA POLJOPRIVREDE

Poljoprivreda je oduvijek zavisila od prirodnih uslova

Najznačajniji prirodni uslovi su:

reljef,

klima,

hidrografija,

biosfera i

zemljište.

Reljef je jedan od najvažnijih fizičko-geografskih uslova poljoprivredne proizvodnje, dijeli se na niziju i visiju.

On utiče na klimu, na vode

Najveća koncentracija stanovništva i poljoprivrede je u nizijskim predjelima

Pojava vegetacijskih katova vezuje se za opadanje temperature vazduha za $0,6^{\circ}\text{C}$ na svakih 100 m visine.

U različitim klimatskim pojasevima imamo različitu visinsku zonalnost od ekvatora prema polovima:

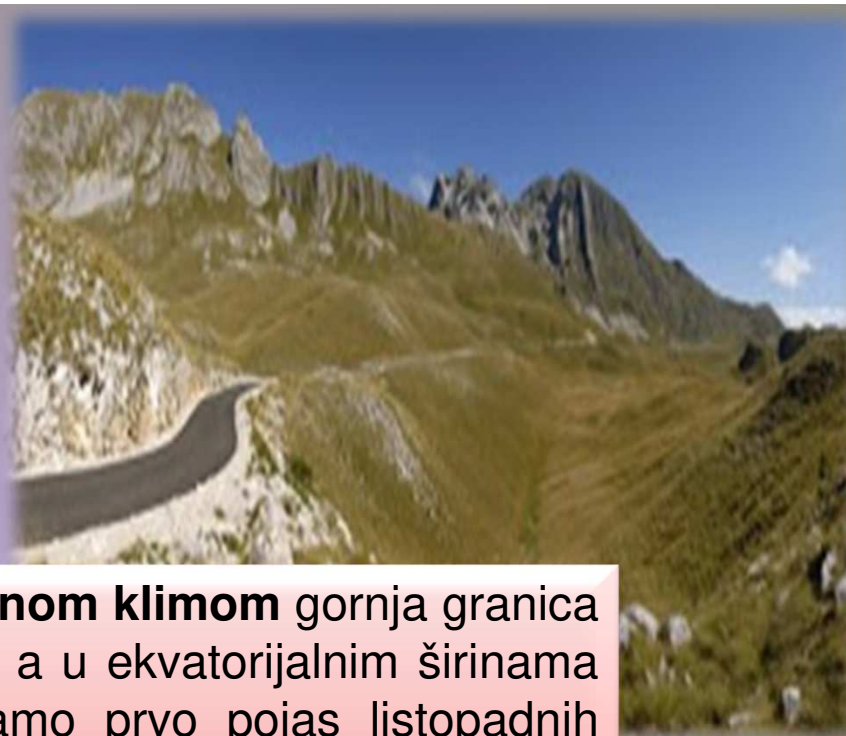
U **ekvatorijalnim** predjelima, kao što su Jezerska visoravan u Africi, i Andi u Južnoj Americi,

imamo prašume u najnižim predjelima
potom slijede listopadne šume,
zatim četinarske šume,
potom kat trava,
a iza njih planinsko-pustinjski i
sniježno-lednički kat

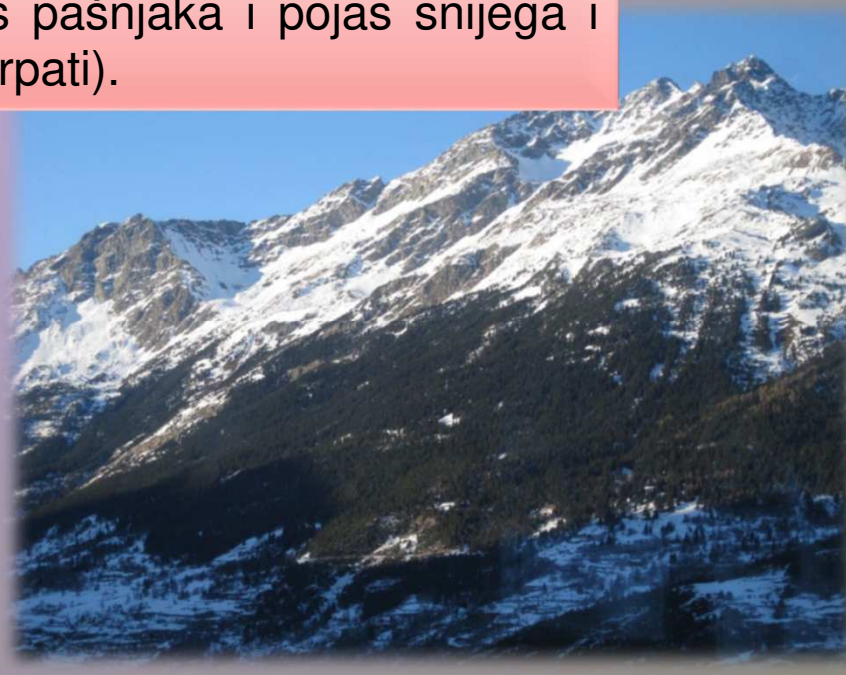

- U **suptropskim** područjima u najnižim predjelima je zimzeleni biljni svijet kožastog („masnog“) lišća,
- iznad su listopadne,
- zatim četinarske šume,
- travni pojas,
- posle njega planinsko pustinski i
- najvisočiji sniježno-lednički kat.

U **umjerenim** širinama sa **vlažnom klimom** gornja granica šuma je na 2 300 m u Alpima a u ekvatorijalnim širinama na 3 800 m. Od katova imamo prvo pojas listopadnih šuma, zatim četinarskih, pojas pašnjaka i pojas snijega i leda (Kavkaz, Alpi, Dinaridi, Karpati).

U **umjerenim** širinama sa **suvom klimom** koja je karakteristična za planine srednje Azije imamo: pustinjsko-stepske oblasti, listopadne šume, četinarske šume, travni, planinsko-pustinjski i sniježno-lednički kat. Gornja granica šuma je na 2 900-3 000 m, na Tibetu i do 4 600 m.

U planinama **subpolarnih** predjela imamo samo dva sprata tundre sa mahovinama i lišajevima u podnožju i snijeg i led visočije.

Polarni predjeli nemaju spratovnost već stalni snijeg i led

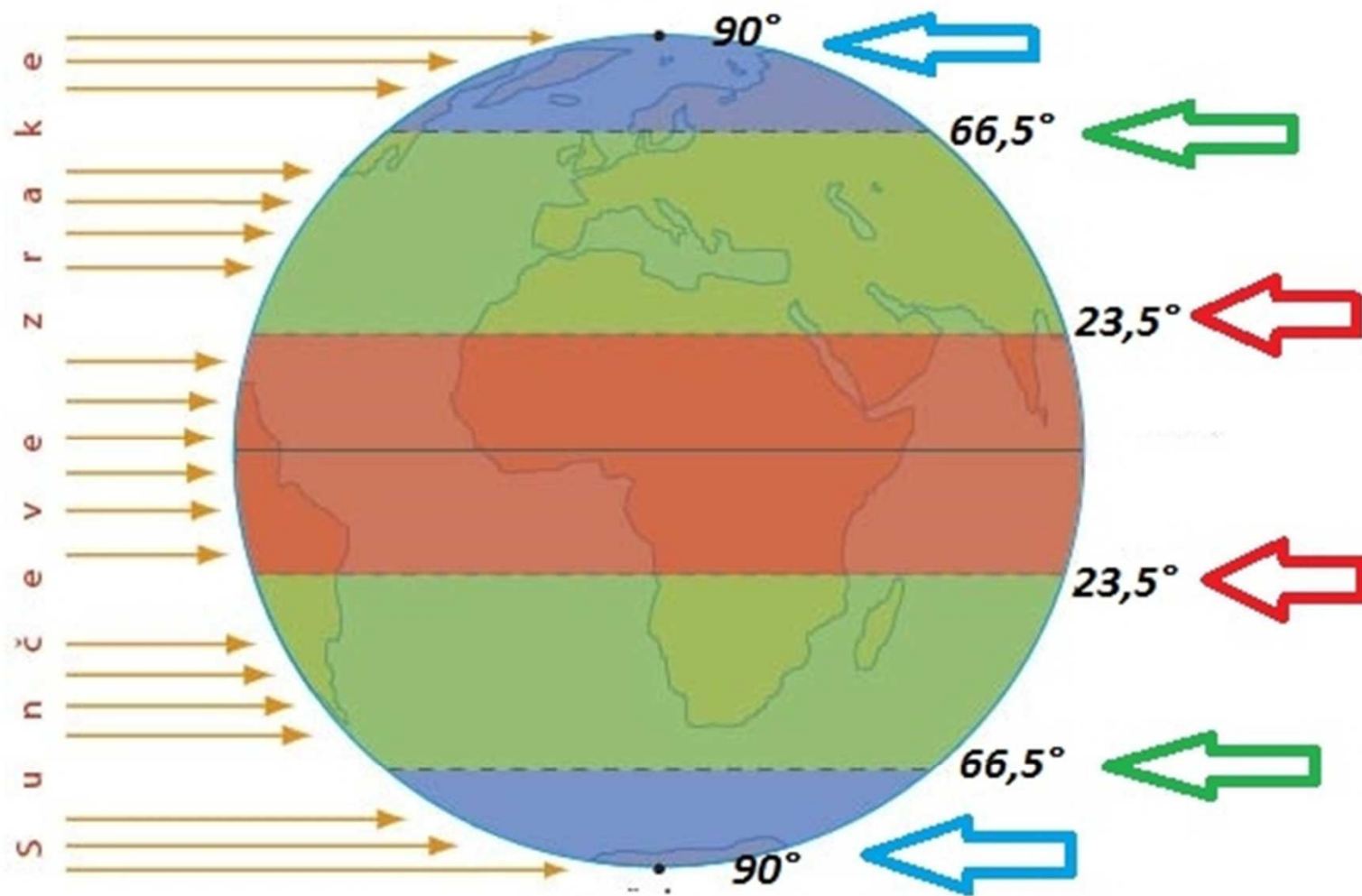
Za poljoprivrednu proizvodnju važna je i **ekspozicija** ili osunčanost

Nagibi terena takođe imaju uticaj na poljoprivredu

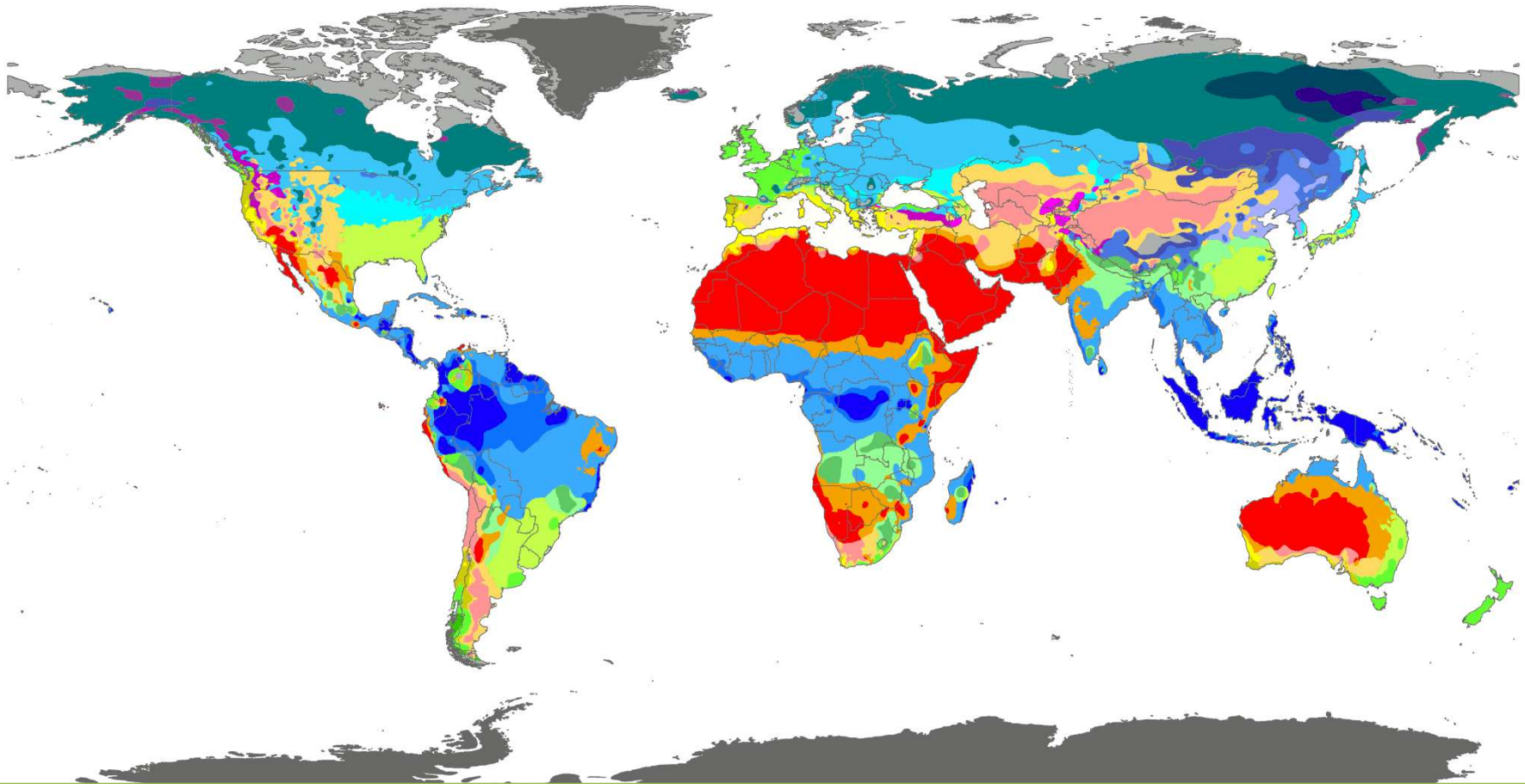
Reljef uslovljava strukturu i iskorišćavanje zemljišta: u nizijama su uglavnom oranice, u brdskim oblastima viongradi i voćnjaci, a na planinama livade i pašnjaci.

Klima najneposrednije djeluje na poljoprivredu, njen uticaj je kompleksan i veoma važan za poljoprivrednu proizvodnju. Postoji čak i primijenjena grana klimatologije - **agroklimatologija** koja se bavi upravo ulogom klime u poljoprivredi.

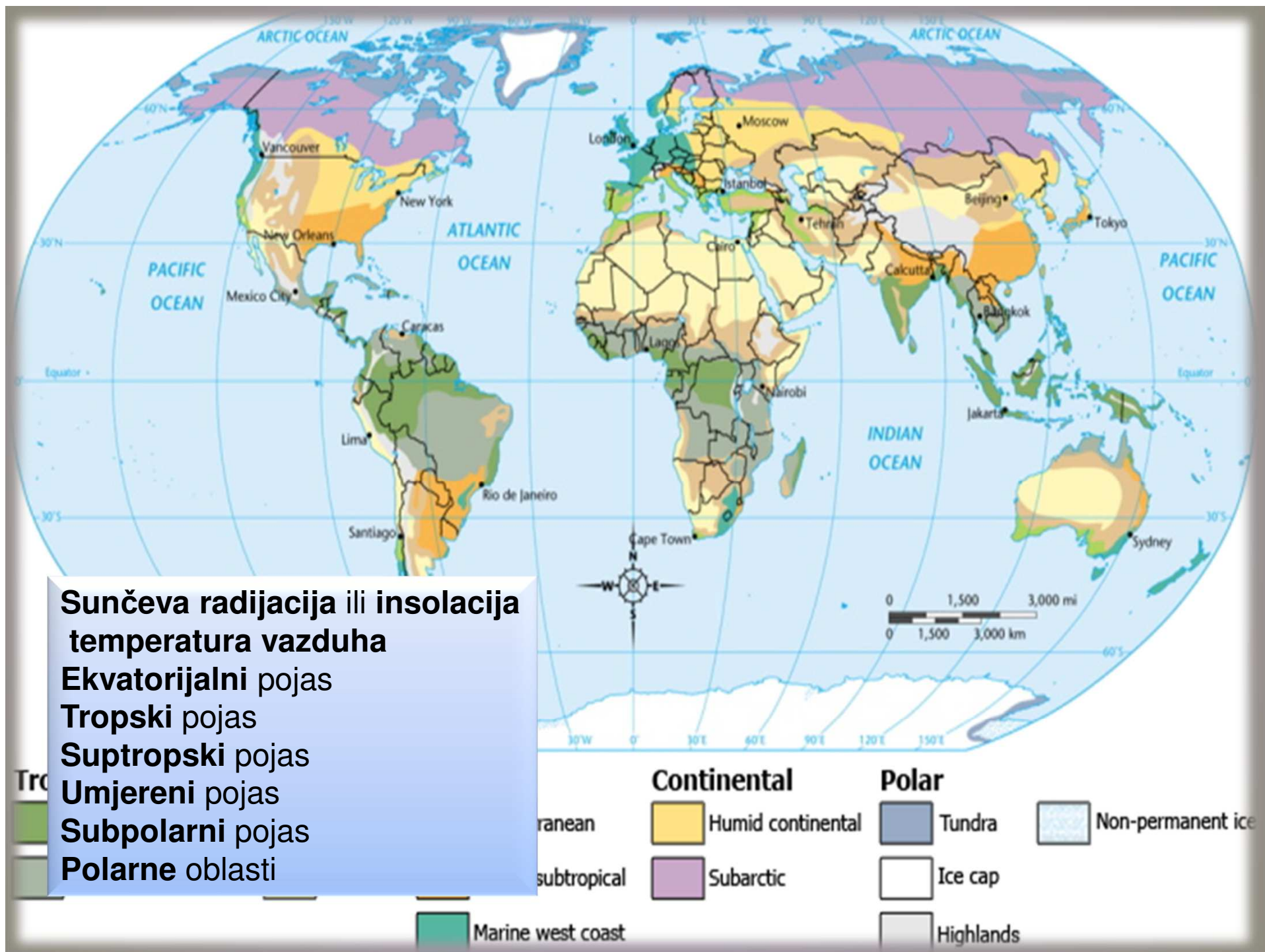

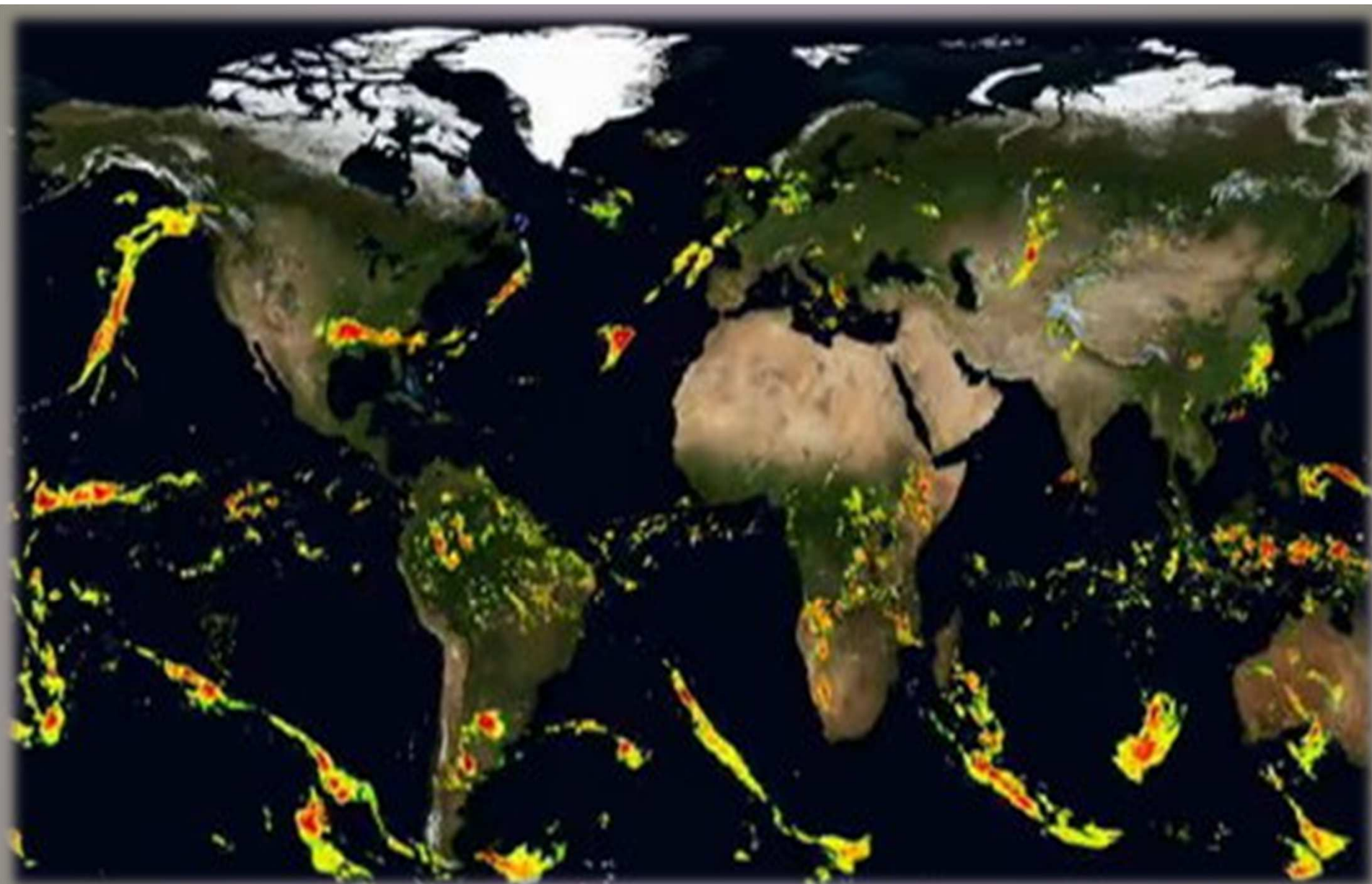
World map of Köppen-Geiger climate classification

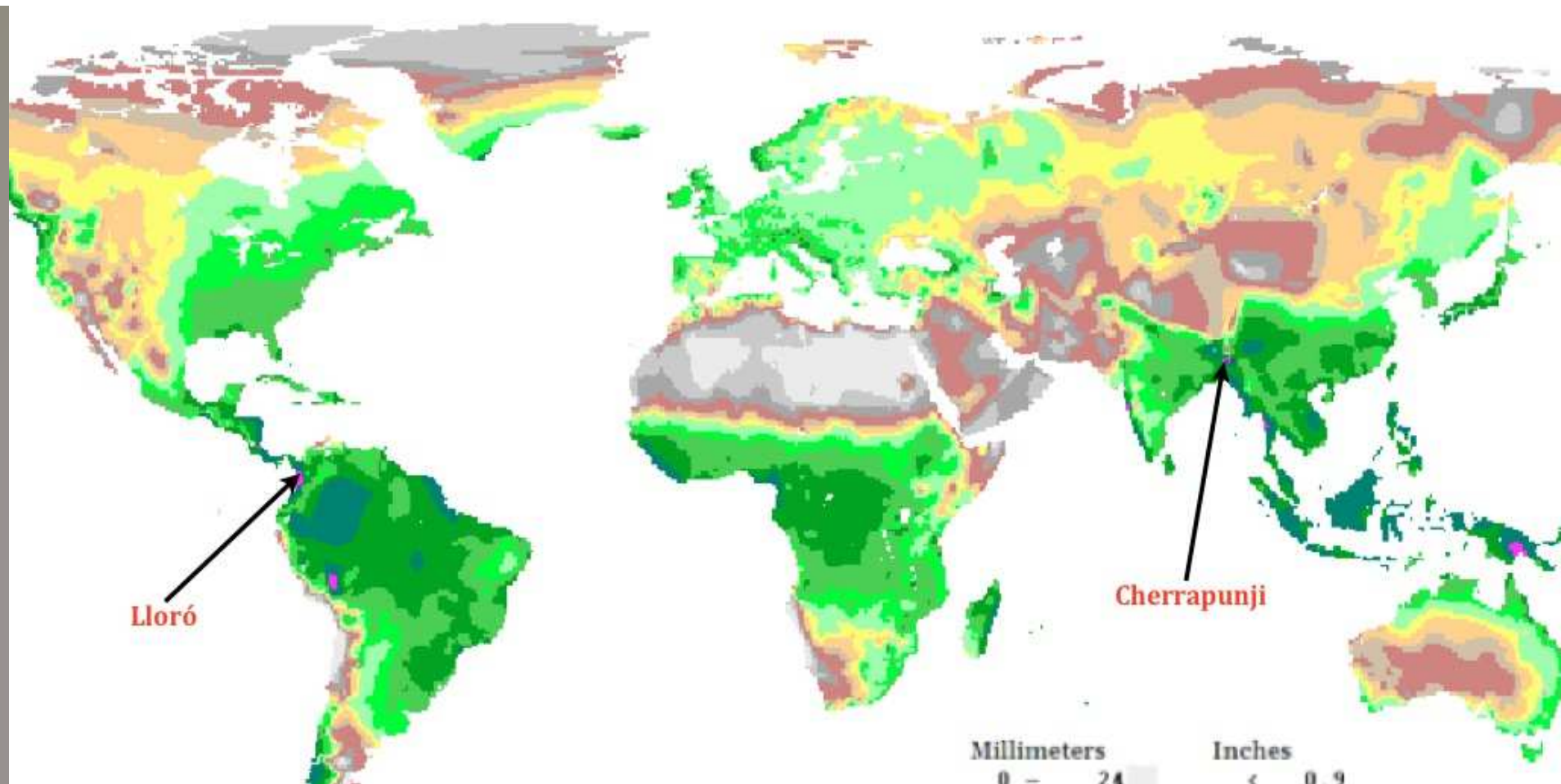
Prema Köppenovoj podjeli postoje:

- „A“ tropski kišni klimat (karakterističan za prašume);
- „B“ suvi klimat (područja stepa i pustinja);
- „C“ umjereno topli – kišni klimat;
- „D“ borealno sniježno šumski klimat i
- „E“ sniježni klimati.

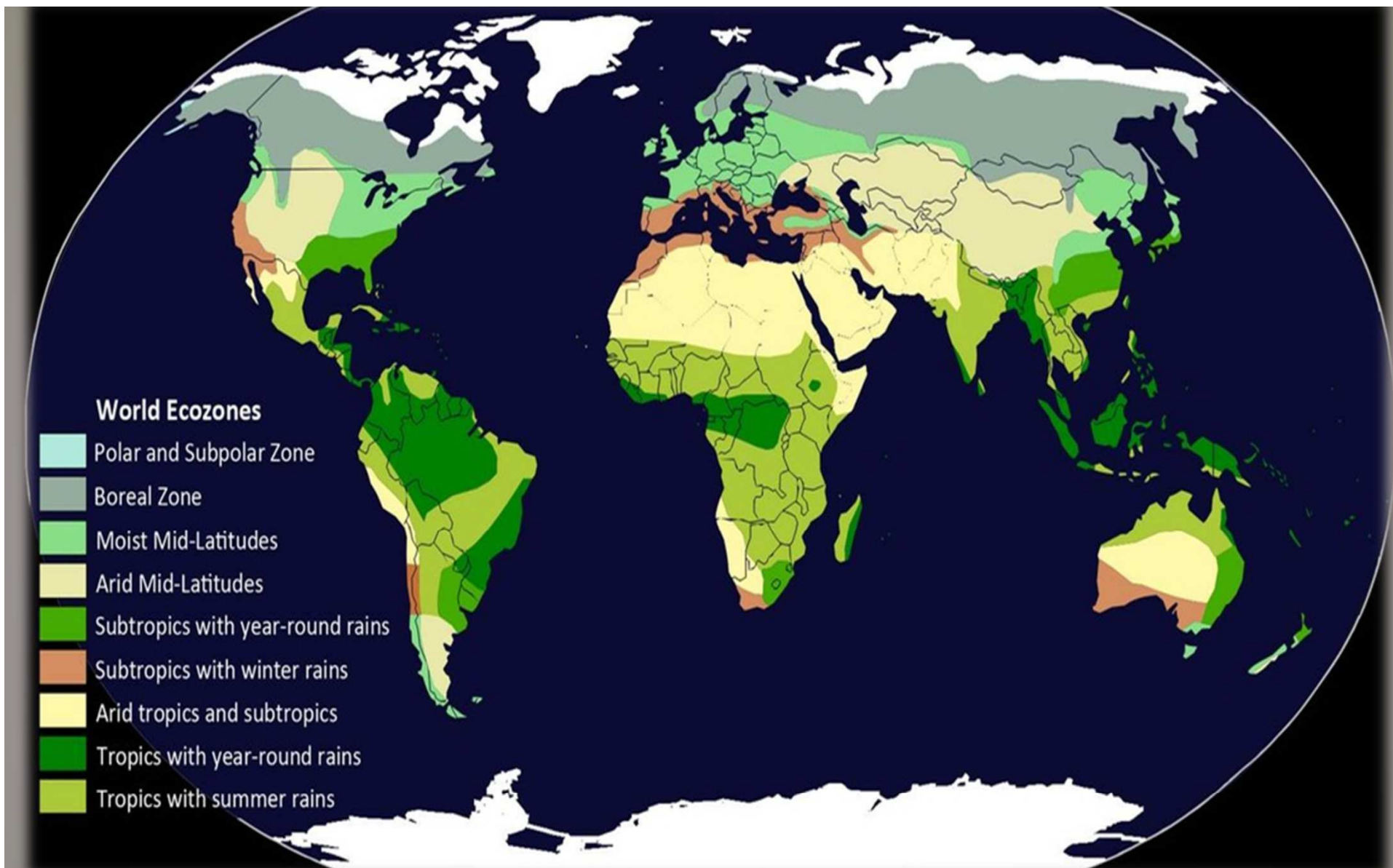

Značajan uticaj na poljoprivrednu proizvodnju imaju i **vlažnost vazduha i padavine**. Vlažnost vazduha može biti optimalna, visoka i deficitarna. Padavine na biljne kulture djeluju fizički i hemijski

Različita količina padavina uslovljava planetarnu zonalnost poljoprivrede, pa imamo: aridne oblasti koje imaju manje od 250 mm padavina, semiaridne oblasti koje imaju 250-500 mm padavina, subhumidne oblasti koje imaju 500-1000 mm padavina, humidne oblasti sa 1 000-1 500 mm padavina i perihumidne oblasti sa preko 1 500 mm padavina godišnje.

Millimeters		Inches	
0 -	24	<	0.9
25 -	74	1.0 -	2.9
75 -	124	3.0 -	4.9
125 -	224	5.0 -	8.9
225 -	274	9.0 -	10.8
275 -	374	10.9 -	14.8
375 -	474	14.9 -	18.7
475 -	724	18.8 -	28.5
725 -	974	28.6 -	38.4
975 -	1474	38.5 -	58.1
1475 -	2474	58.2 -	97.4
2475 -	4974	97.5 -	195.9
4975 -	7474	196.0 -	294.3
7475 -	10004	294.4 -	394.0

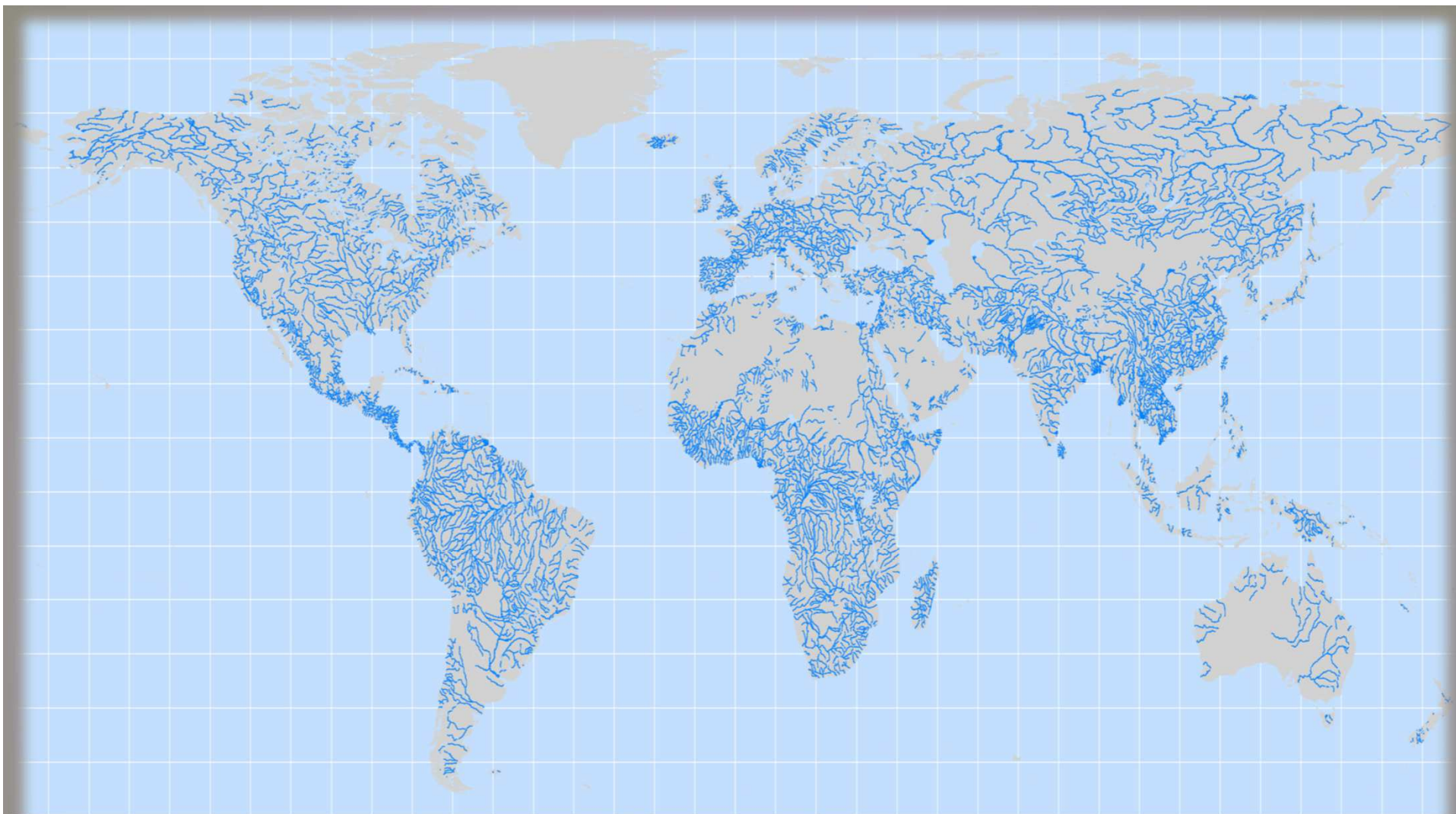

Osim količine bitan faktor za poljoprivredu je i ***raspored padavina***

Na kulture utiče i ***intenzitet padavina***

Način izlučivanja padavina takođe utiče na kulture

Vjetrovi

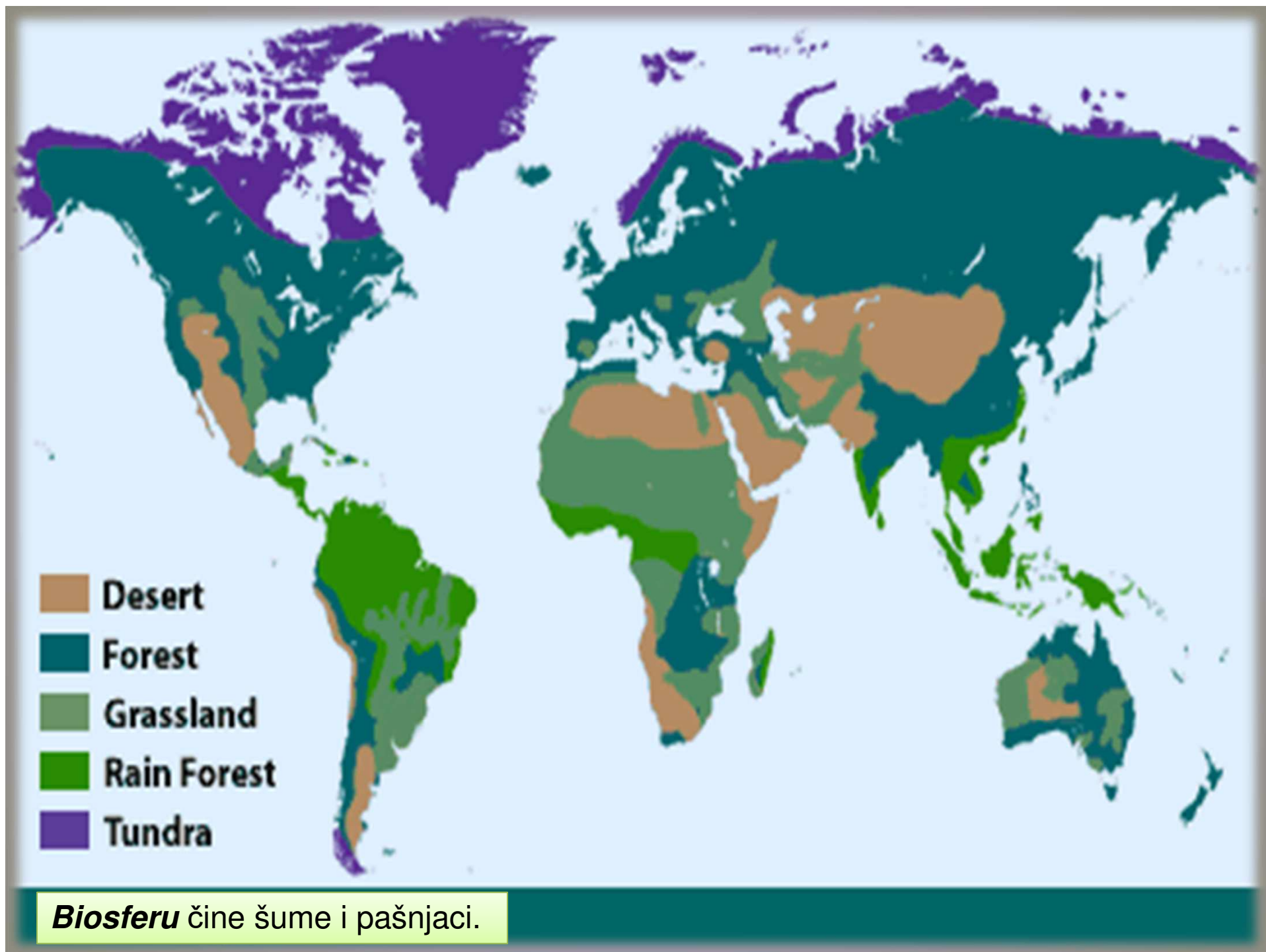
Hidrografija. Voda je uslov opstanka živog svijeta. Postoje različite vrste bilnog svijeta koje imaju različite potrebe za vodom (hidrofilne i aridofilne).

Za biljni i životinjski svijet koriste se **površinske** i **podzemne** vode.

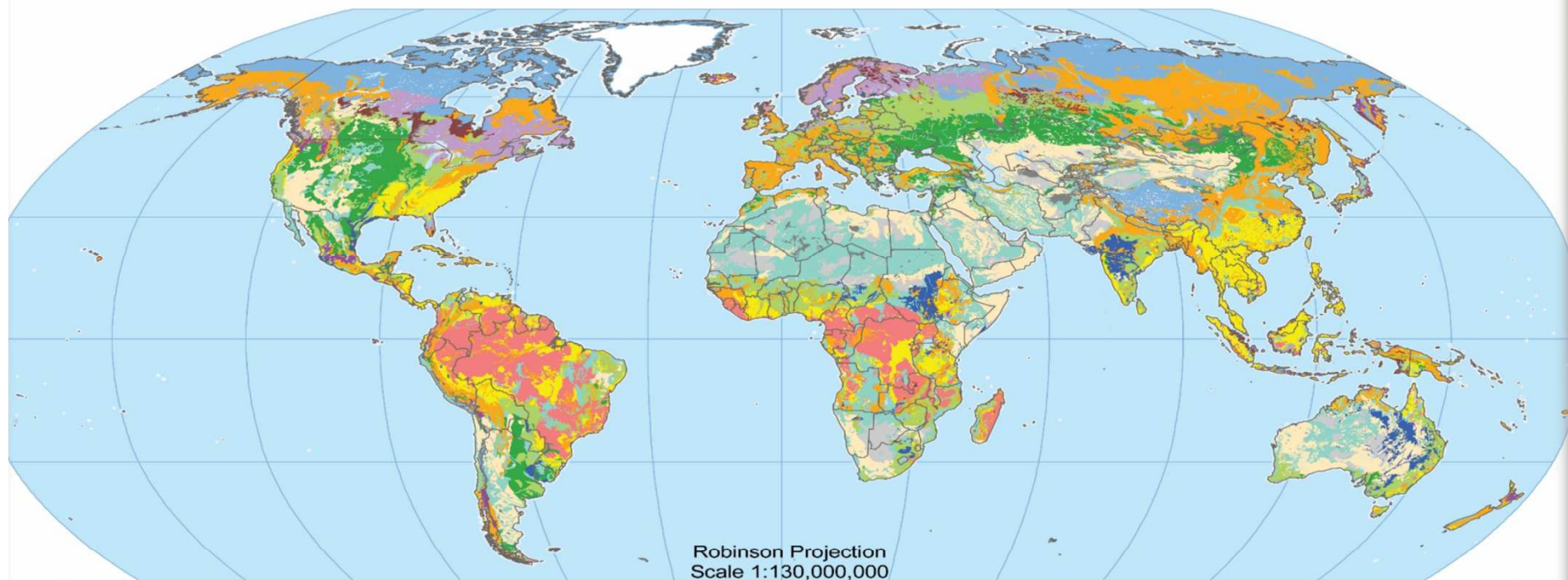
Kraške podzemne vode i pukotinska izdan i izvori su veoma važni u kraškim terenima

Za poljoprivredu je značajna i arteška izdan

Praćenje nivoa voda je veoma bitno za poljoprivredu

Global Soil Regions

Soil Orders

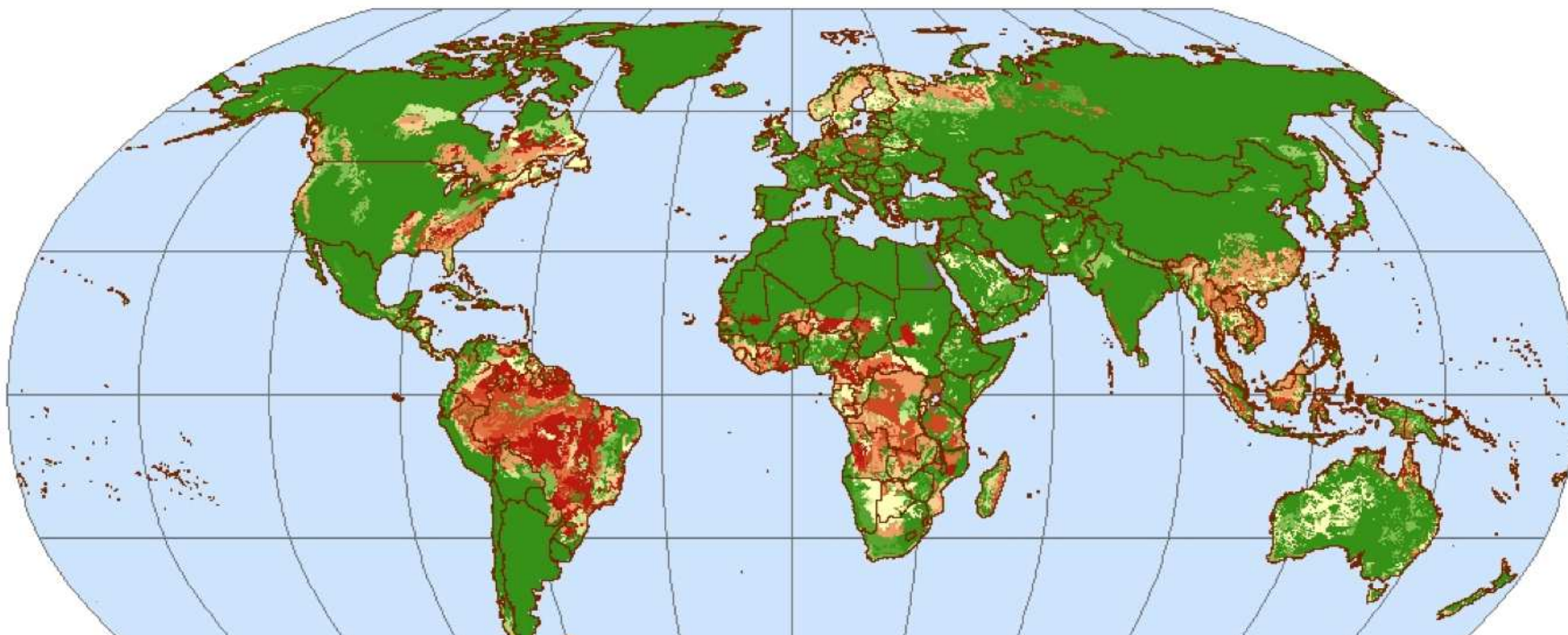
Alfisols	Entisols	Inceptisols	Spodosols	Rocky Land
Andisols	Gelisols	Mollisols	Ultisols	Shifting Sand
Aridisols	Histosols	Oxisols	Vertisols	Ice/Glacier

Zemljište uz klimu je najvažniji fizičko-geografski uslov za razvoj i razmještaj poljoprivrede.

Plodnost zavisi od klimatskih, hidroloških, bioloških i uticaja čovjeka.

Od stjenke podloge zemljište se razlikuje po morfološkim karakteristikama i mineralnim, hemijskim i organskim sastavom.

Sva zemljišta možemo svrstati u dvije osnovne grupe ravničarska i planinska.

Na osnovu autohtone vegetacije i klimatskih svojstava može se odrediti zonalnost zemljišta :

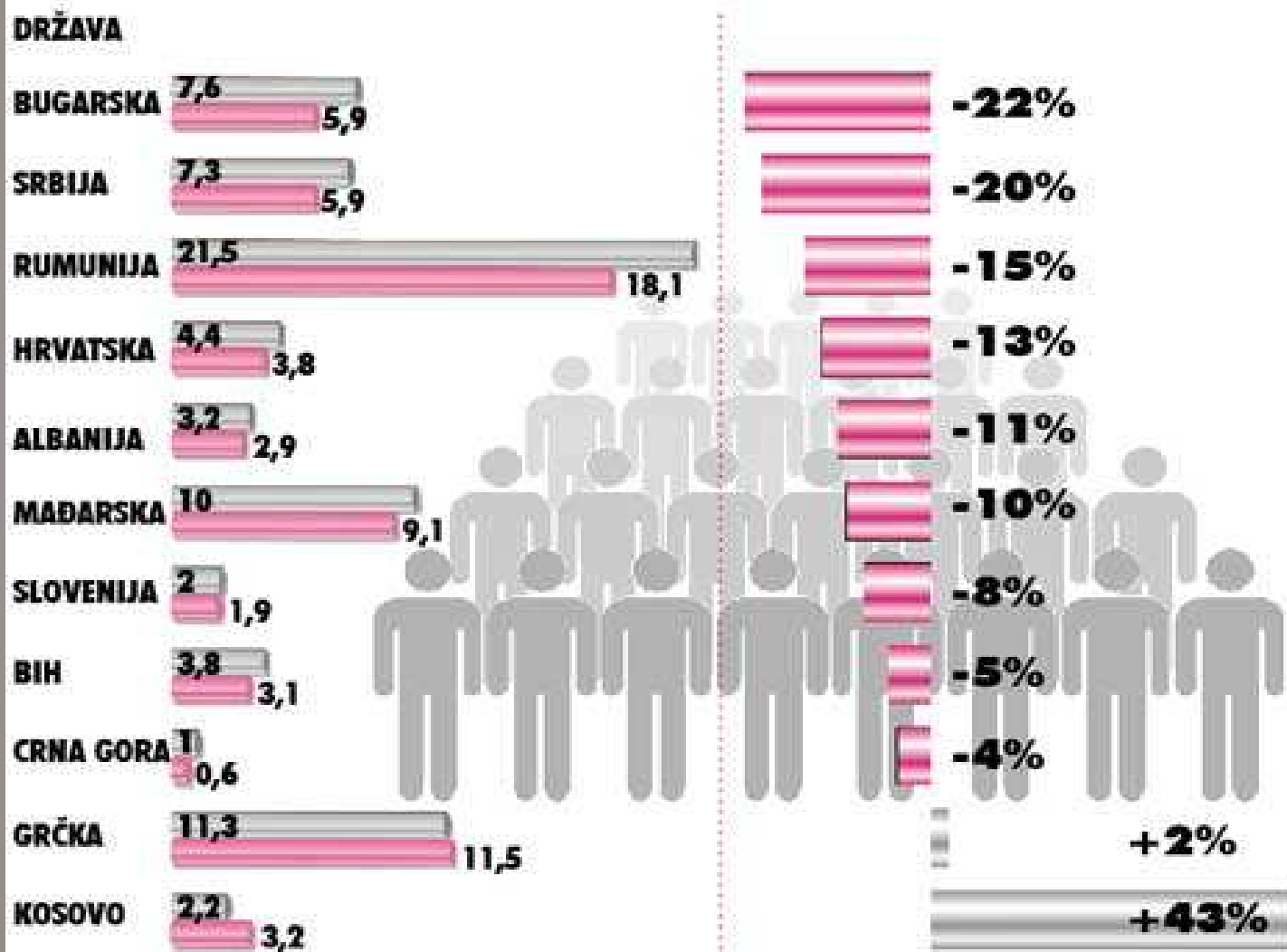
- **zemljišta zone tundri** – nepovoljno za poljoprivredu jer je tokom kratkog ljeta močvarno a tokom većeg dijela godine zamrznuto;
- **zemljište zone šuma** – to je podzolasto zemljište na kojem se gaje lan, krompir, raž, ovas itd.;
- **zemljište stepske zone** – černozem povoljno za gajenje pšenice, kukuruza, šećerne repe, suncokreta idr.;
- **zemljište pustinjske zone** – riđa mrka i siva zemljišta pogodna za gajenje pamuka uz neophodno navodnjavanje;
- **zemljište suptropske i tropske zone**- crvenica na kojoj se gaje tropske i suptropske kulture.

DRUŠTVENO GEOGRAFSKI USLOVI PROSTORNE ORGANIZACIJE POLJOPRIVREDE

STANOVNIŠTVO I POLJOPRIVREDA

PROCENA DEMOGRAFSKIH KRETANJA U REGIONU*

** U milionima

** Procentna razlika

Broj stanovnika danas

Broj stanovnika 2050.

*IZVOR: POPULATION
REFERENCE BUREAU

- Odnos broja stanovnika i poljoprivredne površine
- Odnos gustine naseljenosti i poljoprivrede
- Migracije stanovništva i poljoprivrede
- Strukture stanovništva i poljoprivrede
- Poljoprivredno stanovništvo

NASELJA

- Pojam i tipovi naselja
- Seoski atar
- Gradska naselja kao tržišta agrarnih proizvoda
- Prigradska poljoprivreda

PROSTORNI ODNOSI I POLJOPRIVREDA

- Agrarne odnose u poljoprivredi čine:
- **Forme vlasništva zemljišta**
- **Forme stvarnog raspolaganja zemljištem**
- - plemenski, porodični, feudalni, kapitalistički, zadružni
- socijalistički i komunistički– u bivšem SSSR-u, Izraelu, Kini
- Sistem iskorišćavanja zemljišta (plodoredi, monokultura, polikultuta)
- **Veličina posjeda i parcelacija**

NAUČNO TEHNIČKI RAZVOJ I POLJOPRIVREDA

- Mehanizacija
- Hemizacija
- Melioracija
- Agrarne revolucije

